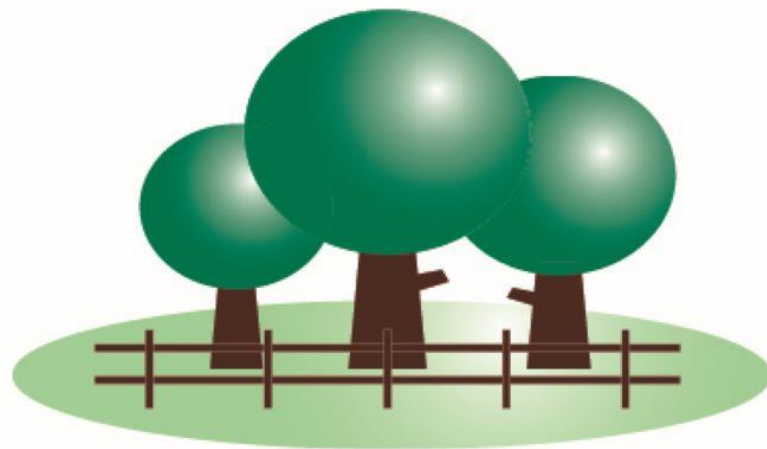

April 2024

Burgerschap op Kindcentrum d'n Bogerd

kindcentrum
d'n Bogerd

Prodass-visie op burgerschap

Inleiding

Bij Prodass horen alle leerlingen erbij en zijn alle leerlingen welkom, ongeacht achtergrond, afkomst, genderidentiteit of beperking. Dat staat niet alleen in de Nederlandse onderwijswet, de verklaring van de rechten van de mens en onze maatschappelijke opdracht, dat vinden wij vooral ook zelf. Ons onderwijs bereidt leerlingen voor op een leven binnen of buiten deze context. Wij vinden het belangrijk dat leerlingen gelijke kansen krijgen en wij willen dat onze leerlingen zich ontwikkelen, zodat zij bij kunnen dragen aan de maatschappij. We willen hen zoveel mogelijk ervaringen aanbieden om dit te realiseren.

Onze slogan is: Prodass ontdek jouw wereld. Bij Prodass betekent burgerschap het ontwikkelen van kennis, houding en vaardigheden ten behoeve van omgaan met conflicten en omgaan met verschillen, democratisch handelen en maatschappelijk handelen. In de volgende paragrafen gaan we dieper in op deze aspecten van onze visie op burgerschap.

Omgaan met verschillen

We gaan uit van de basisgedachte: iedereen hoort erbij. Samen met onderwijsprofessionals en ouders vormen onze leerlingen een minimaatschappij, waarin zij oefenen om een actieve burger te zijn. We vinden het belangrijk dat kinderen elkaar kennen en daarbij ook hun "rugzak" delen met elkaar. Het hebben van inzicht in de overeenkomsten en de verschillen tussen mensen is een wezenlijk onderdeel. Wij stimuleren individuele ontwikkeling en de leerling mag zijn of worden wie hij is. Dit doen we vanuit een groei-mindset. Ook is er aandacht voor het mentale welbevinden van leerlingen. Leerlingen zijn echter ook onderdeel van het collectief. Wij zijn ons bewust van het spanningsveld tussen individuele verlangens en behoeften van leerlingen en het onderdeel zijn van het collectief. Dat vraagt soms dat leerlingen zich moeten conformeren aan het groepsbelang.

Omgaan met conflicten

We willen dat kinderen zelfvertrouwen hebben en zelfbewust zijn in wie zij zijn. Tegelijkertijd hebben we respect voor de ander, ook als er verschillende meningen of ideeën zijn. Er wordt geluisterd en je mag uiten wat je denkt en voelt. Het leren zien van verschillende perspectieven is onze manier om respect en begrip te vergroten. Om dit goed vorm te geven, bespreken wij dilemma's en leren wij kinderen het gesprek te voeren over het spanningsveld tussen individuele en groepsbelangen. Onderwijsprofessionals hebben een duidelijke voorbeeldfunctie: empathisch leiderschap, eerlijk zijn en feedback geven zijn hierbij belangrijke voorwaarden. We stellen grenzen en bieden veiligheid om het gesprek plaats te laten vinden. Richtlijnen bepalen we samen en daaraan committeren groot en klein zich.

Maatschappelijk handelen

Elk mens is onderdeel van een groep. Op school vormen wij een gemeenschap waarin leerlingen samen leren, leven en samenwerken. De meeste kinderen zijn afkomstig uit de directe, veelal homogene, omgeving. De populatie op de meeste Prodasscholen vraagt dan ook van ons dat wij in ons onderwijs onze leerlingen explicieter laten kennismaken met verschillen in godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, afkomst, geslacht, handicap en/of seksuele gerichtheid/geaardheid.

We planten daartoe zaden (kennis, houding en vaardigheden) met als doel open, nieuwsgierig en met begrip voor elkaar en de ander samen te leven in onze minimaatschappij. Hierbij betrekken wij nadrukkelijk de directe leefomgeving van de leerling: het dorp waar het kind woont.

Democratisch handelen

Wij willen binnen de groep respect uitdragen en vergroten met betrekking tot het individu. Dit vraagt van ons om een oefenplaats in te richten waarin normen en waarden zorgen voor begrenzing. Kennis over geschiedenis en de democratische rechtsstaat en bewustzijn van de aard en invloed van sociale media en AI om hen heen, zijn daarbij van belang. In onze mini-maatschappij doen onze leerlingen actief mee. Zij worden geïnformeerd, hun mening wordt gevraagd en zij leveren een bijdrage aan het collectief, zowel in offline als online omgevingen.

Doelen

Bij Prodas centreren de burgerschapsdoelen zich rondom het ontwikkelen van kennis, houding en vaardigheden. We maken hierbij gebruik van de burgerschapsdoelen die zijn gebaseerd op het programma Curriculum.nu van 2019 en waaruit door SLO in 2021 een selectie gemaakt is in de vorm van bouwstenen. Deze 7 bouwstenen vormen de kern van ons burgerschapsonderwijs en sluiten aan bij de wettelijke burgerschapsopdracht.

- Bouwsteen 1: Vrijheid en Gelijkheid
- Bouwsteen 2: Macht en Inspraak
- Bouwsteen 3: Democratische Cultuur
- Bouwsteen 4: Identiteit
- Bouwsteen 5: Diversiteit
- Bouwsteen 6: Solidariteit
- Bouwsteen 7: Digitaal Samenleven

De bouwstenen zijn uitgewerkt in concrete doelen voor onder- en bovenbouw. Iedere Prodaschool legt zelf de focus, binnen de beschreven doelen, afhankelijk van de specifieke schoolkenmerken.

Context van onze school

Zoals in de Prodas-visie aangegeven legt iedere school zelf de focus, binnen de beschreven doelen, afhankelijk van de specifieke schoolkenmerken.

Voor onze school zijn de volgende contextgegevens van belang voor de invulling van het burgerschapsonderwijs op onze school:

Sint Jozefparochie

Kindcentrum d'n Bogerd ligt in de wijk Sint Jozefparochie in Gemeente Deurne, in de Nederlandse provincie Noord-Brabant.

Sint Jozefparochie heeft een totale oppervlakte 136 hectare land. De gemiddelde dichtheid van adressen is 729 adressen per km².

Inwoners	2686 inwoner in 2023. 0-15: 410 15-25: 305 25-45: 575 45-65: 760 65+: 640
Burgerlijke staat	44,1% ongehuwd 45,3% gehuwd 5% gescheiden 5,6% verweduwd
Inkomen	Gemiddeld inkomen per inwoner is €27.900 (Gemiddelde van Gemeente Deurne is €27.800)
Opleidingsniveau	Laag: 28,4% Middelbaar: 47,8%

	Hoog: 23,9%
Woningen	Er zijn 1140 woningen. Koopwoningen: 64% Huurwoningen: 31% Huur/overig: 5% Van de woningen is 98% bewoond en 2% onbewoond. De gemiddelde WOZ-waarde in 2023 is €399.000.
Servicevoorzieningen	<ul style="list-style-type: none"> - Station - Winkels: slager, supermarkt, cafetaria's, cafés - Basisschool - VO-scholen - Katholieke kerk - Dienstcentrum De hoeksteen. Centrum voor dienst en zorgverlening - Speeltuinen - Gemeenschapshuis Hofke van Marijke - Sportvelden

Kindcentrum d'n Bogerd

Onze school is de enige school in de Sint Jozefparochie. Ons schoolgebouw is ruim en functioneel met diverse werkhoeken, een aula en speelzaal. Ook maken wij gebruik van de naast ons liggende gymzaal.

Kinderopvang Spring maakt ook gebruik van onze ruimte. Hierin is gevestigd: VSO, BSO, KDV en PSZ.

Achter de school is een speelplaats aanwezig, met een aangrenzend park, waar we gebruik van mogen maken.

Door de groei van ons leerlingenaantal zijn we momenteel bezig met het realiseren van een uitbreiding van ons gebouw.

De school bestaat uit 333 leerlingen (teldatum april 2024), 22 leerkrachten, 3 onderwijsassistenten, 1 conciërge, 1 administratief medewerker en de directeur.

Kenmerken leerling populatie

Kenmerken	
Eenoudergezin	0%
Samengesteld gezin	8%
Gescheiden ouders	8%
Andere huistaal	2%
Andere cultuur	2%
Zij-instromer	4%
Schoolweging/ NNCA leerlingen	0%

Focuspunten vanuit deze context

De Sint Jozefparochie is een hechte wijk met veel samenhang.

Er wordt veel voor op wijkniveau voor onze kinderen georganiseerd. Denk hierbij aan een eigen Sinterklaasintocht, wijkevents enz.

Er is een groot 'ons kent ons' gehalte. Dit biedt veel veiligheid.

Gezien de veranderende maatschappij vinden we het belangrijk om de wereld voor onze leerlingen 'groter' te maken door:

1. Aandacht voor pluriforme samenleving
2. Aandacht voor internationalisering
3. Het ons onderwijs moet contextrijk, duurzaam en toekomstbestendig zijn en blijven.

Middelen

Om burgerschap goed vorm te geven gebruiken we de volgende methodieken en programma's. Voor de verder uitwerking, zie hieronder.

Kwink Kwink is een onlinemethode voor sociaal-emotioneel leren (SEL). Inclusief burgerschap en mediawijsheid. Voor groep 1 t/m 8 van het primair onderwijs. Kwink biedt een doordacht SEL-programma, gebaseerd op de laatste wetenschappelijke inzichten. Praktisch, leuk en altijd actueel. Gericht op preventie (van bijvoorbeeld pesten op school) en de kracht van een veilige groep. Sluit goed aan bij de principes van PBS (Positive Behaviour Support).	Groep 1 t/m 8
Nieuwsbegrip Actuele lessen voor begrijpend lezen, voortgezet technisch lezen, woordenschat, schrijven, fictielezen en context rekenen, diverse mogelijkheden voor het digibord en online leren: dat is Nieuwsbegrip!	Groep 4 t/m 8
WG Kunstzinnige Vorming Deurne De werkgroep Kunstzinnige Vorming Deurne organiseert in samenwerking met de cultuurcoach van LEEF! Deurne een mooi cultuurprogramma voor alle scholen in Deurne .	Groep 1 t/m 8

Concrete uitwerking bouwstenen voor onder- en bovenbouw

Belangrijk: Noteer bij ieder bouwsteen heel concreet met welke lessen uit welke methodes/programma's de school werkt aan de doelen bij iedere bouwsteen. Omdat de school ook vooral een oefenplaats voor burgerschap moet zijn, is het ook van belang om in school en buiten school, kinderen concrete ervaringen op te laten doen. Noteer deze hieronder in de kolom Activiteiten en ervaringen.

Omdat we nog in een opbouwfase zitten vragen we ook om na de beschrijving van iedere bouwsteen aan te geven of daarmee de lading voldoende gedekt en zo nee, waar nog extra aandacht aan besteed zou moeten worden.

Bouwsteen 1: Vrijheid en Gelijkheid

Onderbouw primair onderwijs

Onderbouwleerlingen ervaren dat er in de omgang tussen mensen regels en afspraken bestaan over hoe met elkaar en met spullen om te gaan. Ze ontwikkelen inzicht in het belang van regels en afspraken om op een prettige manier samen te zijn. De eigen vrijheid is begrensd door de vrijheid van de ander: iedereen heeft dezelfde rechten.

Leerlingen leren:

- het belang van regels in de klas en op school voor spelen en samenwerken;
- leefregels en afspraken thuis en in de omgeving te benoemen en te vergelijken; offline en online
- dat ze vrijheid hebben in het maken van keuzes, rekening houdend met de keuzes van medeleerlingen en de geldende afspraken in de klas;
- dat iedereen rechten en plichten heeft.

Leerinhouden in methodes en programma's	Activiteiten en ervaringen	
	Binnenschools	Buitenschools
Kwink OB: Kwink les 1, 5, 7, 18 Les 1: positief communiceren Les 5: kiezen met aandacht voor jezelf en voor de ander Les 7: je kunnen verplaatsen in een ander les 18: acceptatie van verschillen Circus 'ik' Kwink lessen voor burgerschap Les 3: Anders zijn Les 4: Iedereen naar school	<ul style="list-style-type: none"> • Regels en afspraken in de klas • Gouden Weken Kwink • Week tegen pesten • Leerlingenraad • Taakwerk • Inzet weekhulpjes • Thema werken in de onderbouw	<ul style="list-style-type: none"> • Regels en afspraken thuis • Normen en waarden rondom excursies

Bovenbouw primair onderwijs

In de bovenbouw po ervaren leerlingen dat de regels en afspraken in de directe leefomgeving van bijvoorbeeld de klas- en thuissituatie kunnen verschillen. Ze ontwikkelen het inzicht dat ook in de bredere samenleving regels en afspraken gelden. En dat in de onlinewereld andere spelregels gelden. Ze kunnen dit in verband brengen met de rechtsstaat. Door oefening ontwikkelen leerlingen inzicht in de basiswaarden vrijheid, gelijkheid en solidariteit en mogelijke spanning tussen deze basiswaarden. Ze leren dat de rechten die ze hebben voortkomen uit grond- rechten, mensenrechten en kinderrechten. Ze leren ook dat deze rechten niet voor iedereen in de wereld gewaarborgd zijn en gerespecteerd worden.

Leerlingen leren:

- over de basiswaarden vrijheid, gelijkheid en solidariteit van de democratische rechtsstaat;
- over grondrechten, mensenrechten en kinderrechten en het belang ervan;
- dat iedereen gelijke rechten heeft die universeel zijn en onlosmakelijk met elkaar verbonden;
- dat de rechtsstaat kaders biedt voor rechten en vrijheden en bescherming tegen willekeur en machtsmisbruik;
- over de waarborging van en het respect voor die rechten hier en daar;
- over het belang van regels en afspraken thuis en op school en deze te vergelijken met die in de publieke ruimte;
- waarom ze vrijheid hebben in het maken van keuzes, rekening houdend met de keuzes van medeleerlingen en de geldende afspraken in de klas en omgeving;
- hoe de basiswaarden tot uiting kunnen komen in de eigen klas- en schoolcontext en in de omgeving.

Leerinhouden in methodes en programma's	Activiteiten en ervaringen	
	Binnenschools	Buitenschools
Kwink MB/BB: Kwink les 1, 5, 7, 18 Les 1: positief communiceren Les 5: kiezen met aandacht voor jezelf en voor de ander Les 7: je kunnen verplaatsen in een ander les 18: acceptatie van verschillen Circus 'ik' Kwink lessen voor burgerschap Middenbouw: Les 3: Iedereen is anders en gelijkwaardig Les 4: Mensenrechten, altijd en overal	<ul style="list-style-type: none"> • Regels en afspraken in de klas • Gouden Weken Kwink • Week tegen pesten • Leerlingenraad • Taakwerk • Inzet weekhulpjes • Aandacht voor 4 en 5 mei • Regelmatig het jeugdjournaal bekijken	<ul style="list-style-type: none"> • Regels en afspraken thuis • Normen en waarden rondom excursies

<p>Bovenbouw Les 3: Gelijke behandeling Les 4: Mediawijs</p> <p>Nieuwsbegrip Wekelijks een aanbod van nieuwe teksten die inspelen op actualiteit en waarin de bouwsteen Vrijheid en Gelijkheid veelvuldig aan bod komt.</p> <p>Zaakvakken In veel lessen komen onderwerp aan bod die te maken hebben met Vrijheid en Gelijkheid.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Inzet groep 8 huishoudelijke dienst 	
--	---	--

Hiermee is het aanbod voldoende dekkend.

Ontwikkelpunten/aanvullingen:

Onze methode Kwink goed levend houden, zodat alle leerkrachten en leerlingen dezelfde taal spreken.

Regelmatig terug laten komen in vergaderingen. Zorg dragen voor goede overdracht naar nieuwe leerkrachten.

Zoeken naar mogelijkheden om de democratische samenleving nog zichtbaarder te maken voor leerlingen. Hierbij ook de mogelijkheden onderzoeken van de Gemeente.

Bouwsteen 2: Macht en Inspraak

Onderbouw primair onderwijs

In de onderbouw po worden leerlingen zich ervan bewust dat mensen besluiten nemen en dat er in verhoudingen sprake kan zijn van hiërarchie. In de onderbouw ligt de nadruk op het kennismaken met macht en gezag en de manier waarop dit georganiseerd is in de klas, op school, in de eigen woonomgeving, in het land en in de online wereld. Leerlingen ervaren dat ze inspraak hebben in bepaalde besluitvormingsprocessen en weten welke consequenties er gelden wanneer ze zich niet houden aan de regels die gesteld zijn door gezaghebbenden.

Leerlingen leren:

- dat er regels en afspraken gelden thuis, op school en in de publieke ruimte, en welke consequenties het kan hebben als je regels overtreedt of afspraken schendt;
- dat er mensen zijn benoemd of gekozen die gezag hebben of dragen op school, in de woonplaats en in het land;
- dat er regels en afspraken gelden in ons land en welke rol verschillende mensen hebben bij het handhaven ervan;
- het verschil tussen regels en afspraken, en de mogelijkheden en grenzen voor leerlingen om daarover mee te praten.

Leerinhouden in methodes en programma's	Activiteiten en ervaringen	
<p>Kwink OB: Kwink: les 3,13 Les 3: Effectief oplossen van conflictsituaties Les 13: Effectief een conflict oplossen met positief communiceren Conflictsituaties, kiezen met aandacht, verplaatsen in een ander, sociale druk, verantwoordelijkheid nemen, samenwerken, accepteren, sport en spel Circus 'ik'</p> <p>Kwink lessen voor burgerschap Onderbouw Les 1: Hulp nodig Les 2: Wie is de baas? Les 6: Het gezin Les 8: Je zegje doen Les 12: Politie en rechten</p>	Binnenschools	Buitenschools
	<ul style="list-style-type: none"> • Regels en afspraken in de klas • Schoolafspraken • Thematisch werken in de onderbouw 	<ul style="list-style-type: none"> • Normen en waarden bij een excursie • Regels en afspraken verenigingen • Samenwerking wijkagent

Bovenbouw primair onderwijs

In de bovenbouw po groeit het bewustzijn over de verdeling van macht en gezag tussen mensen in verschillende rollen in de directe omgeving en de (offline en online) samenleving. Ze kunnen een verband leggen tussen enerzijds vrijheid en gelijkheid en anderzijds machtsverhoudingen, besluitvormingsprocessen, politieke instituties in de rechtsstaat en democratie.

Leerlingen leren:

- over gezagsdragers en politieke instituties in Nederland, Europa en de wereld;
- over de totstandkoming en handhaving van regels in Nederland en Europa;
- over de werking van ons politieke bestel;
- wat de buitenwerkingstelling van de rechtsstaat kan betekenen, *uitgelegd aan de hand van de Duitse bezetting en de Holocaust;*
- over verschillende visies op vrijheid, gelijkheid en solidariteit;
- over rollen van en verhoudingen tussen mensen op school, in de buurt, in het land en online.
- over manieren waarop ze besluitvormingsprocessen op vreedzame wijze kunnen beïnvloeden en hoe ze daar verantwoordelijkheid voor kunnen nemen;
- over manieren om op school of in de eigen omgeving macht te organiseren en uit te oefenen.

Leerinhouden in methodes en programma's	Activiteiten en ervaringen	
<p>Kwink MB/BB Kwink: les 3,13 Les 3: Effectief oplossen van conflictsituaties Les 13: Effectief een conflict oplossen met positief communiceren Conflictsituaties, kiezen met aandacht, verplaatsen in een ander, sociale druk, verantwoordelijkheid nemen, samenwerken, accepteren, sport en spel Circus 'ik'</p> <p>Kwink lessen voor burgerschap Middenbouw Les 1: Regels en rechten Les 2: Wie heeft het hier voor het zeggen Les 6: Bij ons thuis Les 8: Je mening wordt gehoord Les 12: Rechtspraak Bovenbouw Les 1: Mensenrechten zijn nodig Les 2: Onze democratische rechtstaat</p>	Binnenschools	Buitenschools
	<ul style="list-style-type: none"> • Regels en afspraken in de klas • Kiezen van de leerlingenraad • Aandacht voor de verkiezingen • Oefenen met debatteren • Schoolafspraken 	<ul style="list-style-type: none"> • Normen en waarden bij een excursie • Regels en afspraken verenigingen • Samenwerking wijkagent

<p>Les 6: Van huis uit Les 8: Jouw stem telt mee Les 12: Rechtspraak</p> <p>Nieuwsbegrip Wekelijks een aanbod van nieuwe teksten die inspelen op actualiteit en waarin de bouwsteen Macht en Vrijspraak veelvuldig aan bod komt.</p> <p>Zaakvakken In de methode van de zaakvakken komen op het gebied van burgerschap, lessen aan bod die te maken hebben met macht en inspraak.</p>		
---	--	--

Hiermee is het aanbod voldoende dekkend.

Ontwikkelpunten/aanvullingen:

Rol van de leerlingenraad uitbouwen. Groepsvergaderingen goed levend houden.

Bouwsteen 3: Democratische Cultuur

Onderbouw primair onderwijs

In de onderbouw gaan leerlingen hun eigen gevoelens herkennen en benoemen en krijgen ze inzicht in gevoelens en emoties van anderen. Leerlingen ervaren dat ze een stem hebben en deze kunnen gebruiken. Ze ervaren dat hun stem gehoord wordt en dat hun inbreng ertoe doet bij besluitvormingsprocessen in de klas. Ze weten dat de ander ook een stem heeft en kunnen hier actief naar luisteren. Ze ervaren overeenkomsten en verschillen in het gedrag van mensen. Ze leren op te komen voor zichzelf en rekening te houden met de gevoelens en standpunten een ander.

Leerlingen leren:

- om te gaan met hun wensen en opvattingen en zich hierover uit te spreken;
- de gevoelens, wensen en opvattingen van anderen te herkennen;
- te accepteren dat anderen iets anders willen, maar dat dit niet tot een conflict hoeft te leiden;
- hun stem te gebruiken tijdens gezamenlijke besluitvormingsprocessen;
- dat de ander ook een stem en mogelijk een ander gezichtspunt heeft;
- hiernaar te luisteren en vragen te stellen om meer over de ander en zijn of haar gezichtspunt te weten te komen;
- conflicten in de klas op een vreedzame manier op te lossen.

Leerinhouden in methodes en programma's	Activiteiten en ervaringen	
	Binnenschools	Buitenschools
<p>Kwink OB: Kwink les: 4, 7, 13, 15 Les 4: Leren omgaan met feedback Les 7: Je kunnen verplaatsen in de ander Les 13: Effectief een conflict oplossen met positief communiceren Les 15: Reflecteren op keuzes die door jou gemaakt zijn. Opstellen van klassenregels/afspraken Circus 'ik'</p> <p>Lessen Kwink voor burgerschap: Les 1: Hulpmiddel Les 2: Wie is de baas? Les 3: Anders zijn, hetzelfde mogen Les 8: Je zegje doen</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Regels en afspraken in de klas • Schoolafspraken • Aandacht voor feestem en vieringen uit andere culturen • Thematisch werken in de onderbouw 	

Bovenbouw primair onderwijs

In de bovenbouw po worden leerlingen zich bewust van het feit dat ze een stem hebben in kwesties die hen aangaan en ze leren hun mening te onderbouwen. Ze weten dat er bij besluitvormingsprocessen een opbouw is van meedenken, meepraten, meedoen en meebeslissen. Ze ontwikkelen meer begrip voor de inbreng van anderen en erkennen het belang van draagvlak voor besluiten. Ze weten dat meningsverschillen emoties kunnen oproepen en kunnen leiden tot conflict. Ze kunnen daar op een vreedzame manier mee omgaan. Leerlingen leren:

- dat het meepraten over zaken die hen aangaan een (kinder)recht is;
- hun mening te verwoorden en daar eenvoudige argumenten voor te geven;
- in de context van de klas te proberen anderen van hun mening te overtuigen;
- de mening van anderen in eigen woorden samen te vatten;
- hun eigen mening bij te stellen op basis van nieuwe inzichten;
- hun stem te gebruiken tijdens besluitvormingsprocessen in de klas- en schoolcontext en daarbij ruimte te maken voor de mening van alle leerlingen;
- er rekening mee te houden dat hun mening of uitlatingen emoties teweeg kunnen brengen bij anderen;
- dat mensen over onderwerpen verschillend kunnen denken;
- dat die verschillen soms wel, soms niet overbrugd kunnen worden en soms ook tot spanningen en conflicten leiden;
- conflicten in de directe omgeving op een vreedzame manier op te lossen, maar ook te accepteren dat conflicten kunnen blijven bestaan.

Leerinhouden in methodes en programma's	Activiteiten en ervaringen	
	Binnenschools	Buitenschools
<p>Kwink MB/BB: Kwink les: 4, 7, 13, 15 Les 4: Leren omgaan met feedback Les 7: Je kunnen verplaatsen in de ander Les 13: Effectief een conflict oplossen met positief communiceren Les 15: Reflecteren op keuzes die door jou gemaakt zijn. Opstellen van klassenregels/afspraken Circus 'ik'</p> <p>Kwink lessen voor burgerschap Middenbouw: Les 1: Regels en rechten Les 2: Wie heeft het hier voor het zeggen Les 3: Iedereen is anders en gelijkwaardig</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Regels en afspraken in de klas • Schoolafspraken • Aandacht voor Prinsjesdag • Aandacht voor verkiezingen • Aandacht voor feesten en vieringen uit andere culturen 	<ul style="list-style-type: none"> • Excursies • Regels en afspraken thuis • Regels en afspraken bij verenigingen

<p>Les 8: Je mening wordt gehoord</p> <p>Bovenbouw: Les 1: Mensenrechten zijn nodig Les 2: onze democratische rechtstaat Les 3: Gelijke behandeling Les 8: Jouw stem telt mee</p> <p>Nieuwsbegrip Wekelijks een aanbod van nieuwe teksten die inspelen op actualiteit en waarin de bouwsteen Democratische cultuur veelvuldig aan bod komt.</p> <p>Zaakvakken In de methode van de zaakvakken komen op het gebied van burgerschap, lessen aan bod die te maken hebben met democratische cultuur.</p>		
--	--	--

Hiermee is het aanbod voldoende dekkend.

Ontwikkelpunten/aanvullingen:

Debatteren zou nog vaker ingebouwd kunnen worden. Dit in combinatie met de lessen spreken/luisteren binnen onze Taalmethode.

Aanbodlessen rondom de verkiezingen en Prinsjesdag inzetten.

Bouwsteen 4: Identiteit

Onderbouw primair onderwijs

In de onderbouw van het primair onderwijs verkennen leerlingen spelenderwijs wie ze zijn. Ze leren onder woorden te brengen wat ze denken, voelen, willen en doen. Ze geven zichzelf een plek in de klas, op school en in het gezin. Ze worden zich ervan bewust welke regels er zijn en welke cultuur bij hen thuis heerst.

Leerlingen leren:

- de eigen grenzen te herkennen, te benoemen en te bewaken (emotioneel, fysiek);
- te verwoorden wat ze denken, doen, willen en willen worden;
- leren dat hun taal of talen deel uitmaken van wie ze zijn;
- te benoemen wat ze al kunnen en wat nog niet, wat ze leuk vinden om te doen;
- hun primaire emoties te herkennen, benoemen en ermee om te gaan;
- over zichzelf te praten in termen van toen, nu en later, hier en daar (bijvoorbeeld: "toen was ik ... nu ben ik, later wil ik..."; "hier ben ik/ doe ik ... daar ben ik/ doe ik");
- te benoemen wat bij hen thuis belangrijke tradities, vieringen en rituelen zijn.

Leerinhouden in methodes en programma's	Activiteiten en ervaringen	
<p>Kwink OB: Les 1: Positief communiceren Les 2: Benoemen en herkennen van emoties Les 5: Kiezen met aandacht Les 6: Helpende gedachten Les 8: Kwaliteiten van jezelf en de ander benoemen en waarderen Les 9: Vriendschap, omgaan met sociale druk Les 10: Verantwoordelijkheid nemen Les 11: Stressvolle situaties Les 16: Sociaal sterker worden Circus 'ik'</p> <p>Kwink voor burgerschap Onderbouw les 3: Anders zijn Les 6: Het gezin Les 13: Gender</p>	Binnenschools	Buitenschools
	<ul style="list-style-type: none"> • Vieren van feesten Sinterklaas Kerst Carnaval Pasen Koningsdag Jubileum/afcheid • Lentekriebels • Gouden Weken • Bibliotheek • Sponsorloop • Samenwerking VO scholen • Presentatie • Week tegen het Pesten • Thematisch werken in de onderbouw • Kleinschalig wonen 	<ul style="list-style-type: none"> • Museumbezoek • Kleinschalig wonen • Excursie bibliotheek

Bovenbouw primair onderwijs

In de bovenbouw van het primair onderwijs ontwikkelen leerlingen een meer uitgesproken identiteit. De rol van klasgenoten, de sociale omgeving, media en andere identificatiefiguren wordt groter. Ze worden zich meer van bewust van het belang van achtergronden, mogelijkheden en oriëntaties bij het ontwikkelen van een identiteit.

Leerlingen leren:

- de eigen grenzen te herkennen, te benoemen en actief te bewaken (emotioneel, fysiek en seksueel);
- te duiden wat ze denken, doen, willen en willen worden, en daar gepast naar handelen;
- hun primaire en secundaire emoties te herkennen, te benoemen en hier bewust mee omgaan;
- te benoemen wat ze al goed kunnen en wat ze nog beter onder de knie willen krijgen, ook in het licht van het onderwijs dat ze na de basisschool willen volgen;
- uit te drukken met welke groep(en) in cultuur en samenleving ze zich verbonden voelen en welke betekenis symbolen en rituelen voor hen hebben, waaronder ook nationale symbolen;
- verschillende aspecten bewust waar te nemen waardoor hun identiteit mede gevormd is: gender, gezin, sociaaleconomische achtergrond, levensbeschouwing, religie en cultuur;
- te reflecteren op de mate waarin hun identiteit mede gevormd is en beïnvloed wordt door leeftijdgenoten, groepsidentiteiten, (sociale) media, persoonlijke mogelijkheden en beperkingen;
- na te denken over schoonheidsidealen, gender, seksualiteit, etniciteit en (on)gelijkheid zoals die gerepresenteerd worden in (sociale) media, en welke invloed die beelden op hen hebben.

Leerinhouden in methodes en programma's	Activiteiten en ervaringen	
	<i>Binnenschools</i>	<i>Buitenschools</i>
<p>Kwink MB/BB: Les 1: Positief communiceren Les 2: Benoemen en herkennen van emoties Les 5: Kiezen met aandacht Les 6: Helpende gedachten Les 8: Kwaliteiten van jezelf en de ander benoemen en waarderen Les 9: Vriendschap, omgaan met sociale druk Les 10: Verantwoordelijkheid nemen Les 11: Stressvolle situaties Les 16: Sociaal sterker worden Circus 'ik': Welke rol neem je aan in vrije situaties? Kwink voor burgerschap</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Vieren van feesten Sinterklaas Kerst Carnaval Pasen Koningsdag Jubiläum/afcheid • Lentekriebels • Gouden Weken • Bibliotheek • Sponsorloop • Samenwerking VO scholen • Presentatie 	<ul style="list-style-type: none"> • Museumbezoek • Kleinschalig wonen • Excursie bibliotheek • Meedoen aan regio toernooien Voetbal/handbal • Excursie kerk

<p>Middenbouw Les 3: Iedereen is anders en gelijkwaardig Les 6: Bij ons thuis Les 13: Genderdiversiteit</p> <p>Bovenbouw Les 3: Gelijke behandeling Les 6: Van huis uit Les 13: Genderdiversiteit</p> <p>Nieuwsbegrip Wekelijks een aanbod van nieuwe teksten die inspelen op actualiteit en waarin de bouwsteen identiteit regelmatig aan bod komt.</p> <p>Zaakvakken In de methode van de zaakvakken komen op het gebied van burgerschap, lessen aan bod die te maken hebben met identiteit.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Week tegen het Pesten 	
--	---	--

Hiermee is het aanbod voldoende dekkend.

Bouwsteen 5: Diversiteit

Onderbouw primair onderwijs

In de onderbouw van het primair onderwijs verkennen leerlingen spelenderwijs verschillende aspecten van hun identiteit in relatie tot de ander. Naarmate ze zich meer bewust worden van zichzelf, op andere plekken komen en zich gaan spiegelen aan rolmodellen, nemen ze bewust of onbewust verschillen waar, zoals culturele achtergronden en fysieke kenmerken. Ze leren en begrijpen dat er overeenkomsten en verschillen zijn.

Leerlingen leren:

- de primaire emoties met de bijbehorende lichaamstaal van een ander te herkennen en benoemen;
- de grenzen (emotioneel en fysiek) van de ander te herkennen en daar rekening mee te houden;
- fysieke kenmerken van zichzelf te benoemen en te vergelijken met die van de ander;
- over vriendschap en verliefdheid;
- de eigen gezinssituatie en thuiscultuur of -culturen te vergelijken met die van een ander;
- te verwoorden wat de ander doet en wil en daarin overeenkomsten en verschillen te ontdekken;
- samen onderlinge conflicten vreedzaam op te lossen.

Leerinhouden in methodes en programma's	Activiteiten en ervaringen	
	<i>Binnenschools</i>	<i>Buitenschools</i>
<p>Kwink OB: Les 2: Benoemen en herkennen van emoties Les 3: Effectief oplossen van conflictsituaties Les 4: Leren omgaan met feedback Les 5: Kiezen met aandacht voor jezelf en de ander Les 7: Verplaatsen in de ander Les 8: Kwaliteiten van jezelf en de ander kunnen benoemen en waarderen Les 9: Vriendschap en sociale druk Les 10: Verantwoordelijkheid nemen voor je gedrag Les 13: Effectief een conflict oplossen met positief communiceren Les 16: Sociaal sterker worden Circus 'ik' Emotiewiel</p> <p>Kwink voor burgerschap OB Les 5: Houd het schoon Les 7: Racisme</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Week van de Lentekriebels • Gouden weken • Thematisch werken in de onderbouw 	<ul style="list-style-type: none"> • Bezoek Kleinschalig Wonen • Activiteiten LEEF!

Les 9: Mediawijsheid Les 10: Hoe groot is jouw wereld? Les 13: Gender Les 14: Veiligheid		
---	--	--

Bovenbouw primair onderwijs

In de bovenbouw van het primair onderwijs leren leerlingen zich verder te verplaatsen in klasgenoten en andere mensen in hun sociale omgeving. Ze spiegelen zich aan andere rolmodellen in media en identificeren zich hiermee. Op school verdiepen ze zich in de overeenkomsten en verschillen tussen mensen die andere achtergronden, mogelijkheden en oriëntaties hebben.

Leerlingen leren:

- hoofdzaken over religieuze en levensbeschouwelijke stromingen en culturele tradities en gebruiken die in onze diverse samenleving een rol spelen;
- over seksualiteit, verschillende seksuele oriëntaties en expressies van gender;
- de grenzen (emotioneel, fysiek en seksueel) van anderen herkennen en daar rekening mee te houden;
- de secundaire emoties van de ander te herkennen en te benoemen en te anticiperen op reacties van anderen op het eigen handelen;
- uit te wisselen wat gedeelde en verschillende waarden, overtuigingen, idealen en toekomstverwachtingen zijn;
- overeenkomsten en verschillen tussen mensen te herkennen, te benoemen en in aanzet te verklaren;
- hoe groepsgedrag en (sociale) media de houdingen en het gedrag van klasgenoten mede kunnen verklaren.

Leerinhouden in methodes en programma's	Activiteiten en ervaringen	
	Binnenschools	Buitenschools
Kwink MB/BB: Les 2: Benoemen en herkennen van emoties Les 3: Effectief oplossen van conflictsituaties Les 4: Leren omgaan met feedback Les 5: Kiezen met aandacht voor jezelf en de ander Les 7: Verplaatsen in de ander Les 8: Kwaliteiten van jezelf en de ander kunnen benoemen en waarderen Les 9: Vriendschap en sociale druk Les 10: Verantwoordelijkheid nemen voor je gedrag Les 13: Effectief een conflict oplossen met positief communiceren Les 16: Sociaal sterker worden Circus 'ik' Emotiewiel	<ul style="list-style-type: none"> • Week van de Lentekriebels • Gouden Weken 	<ul style="list-style-type: none"> • Activiteiten LEEF!

<p>Kwink voor burgerschap</p> <p>MB:</p> <p>Les 5: Een schone leefomgeving</p> <p>Les 7: Racisme</p> <p>Les 9: Mediawijsheid</p> <p>Les 10: Een plek voor iedereen</p> <p>Les 13: Genderdiversiteit</p> <p>Les 14: Veiligheid</p> <p>Bovenbouw:</p> <p>Les 5: Verantwoordelijkheid voor je leefomgeving</p> <p>Les 7: Vooroordelen en racisme</p> <p>Les 9: Mediawijs</p> <p>Les 10: Gedwongen migratie</p> <p>Les 13: Genderdiversiteit</p> <p>Les 14: Veiligheid</p> <p>Nieuwsbegrip</p> <p>Wekelijks een aanbod van nieuwe teksten die inspelen op actualiteit en waarin de bouwsteen identiteit regelmatig aan bod komt.</p> <p>Zaakvakken</p> <p>In de methode van de zaakvakken komen op het gebied van burgerschap, lessen aan bod die te maken hebben met diversiteit.</p>		
---	--	--

Hiermee is het aanbod voldoende dekkend.
 Ontwikkelpunten/aanvullingen:

Bouwsteen 6: Solidariteit

Onderbouw primair onderwijs

In de onderbouw van het primair onderwijs ontdekken leerlingen dat er overeenkomsten en verschillen tussen mensen bestaan. Ze ervaren wat het is om deel uit te maken van groepen en dat overeenkomsten en verschillen binnen groepen een rol spelen. In het samen spelen leren ze te geven en te nemen, partij te kiezen en er ontstaan gevoelens van empathie en solidariteit. Ze beseffen dat zij of anderen soms ongelijkwaardig behandeld worden.

Leerlingen leren:

- eenvoudige taken en problemen uit te voeren of op te lossen met respect voor de afspraken die onderling gemaakt zijn;
- te benoemen wat ze zelf nodig hebben;
- te zien wat anderen nodig hebben en wat dat betekent voor hun eigen handelen;
- in concrete situaties te herkennen en te benoemen wat ze eerlijk of oneerlijk vinden, goed of slecht, welke spanningen dit kan opleveren en wat dat kan betekenen voor hun handelen;
- over in- en uitsluiting en pesten in de klas.

Leerinhouden in methodes en programma's	Activiteiten en ervaringen	
	Binnenschools	Buitenschools
<p>Kwink OB: Les 1: Positief communiceren als voorwaarde voor een veilige groep Les 3: Effectief oplossen van conflictsituaties Les 7: Je kunnen verplaatsen in een ander Les 10: Verantwoordelijkheid nemen voor eigen gedrag Les 13: Effectief een conflict oplossen met positief communiceren Les 17: Herkennen van signalen hoe de ander zich voelt Les 18: Accepteren van verschillen Circus 'ik' Emotiewiel</p> <p>Kwink voor burgerschap OB: Les 3: Anders zijn, hetzelfde mogen Les 6: Het gezin Les 13: Gender</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Gouden weken • Koningsspelen • Week tegen pesten • Sponsorloop • BOUW! Tutor lezen • Thematisch werken in de onderbouw 	<ul style="list-style-type: none"> • Ossenbeemd • Wijkprojecten SJVV en Explosion • Ijsberenactie → Speuldries • Bezoek Kleinschalig Wonen

Bovenbouw primair onderwijs

In de bovenbouw gaan de ontwikkelingen uit de onderbouw door en wordt het besef van sociale verhoudingen versterkt. Leerlingen ervaren processen van in en uitsluiting op persoonlijk niveau en zien deze processen ook terug in de samenleving. Ze begrijpen concepten als gelijkwaardigheid en gelijke rechten en de tegenpolen daarvan. Ze kunnen rekening houden met de ander, vanuit rechtvaardigheidsbesef opkomen voor anderen en anderen helpen.

Leerlingen leren:

- taken uit te voeren of problemen op te lossen met respect voor de afspraken die onderling gemaakt zijn;
- doelen te stellen en werkwijzen te bepalen voor werk dat je alleen of samen doet;
- manieren om voor hun eigen belangen en die van de groep op te komen;
- manieren om voor concrete anderen hier en elders op te komen.
- voorbeelden van uitsluiting, onrechtvaardigheid, discriminatie en ongelijke behandeling in de eigen omgeving en in het land te herkennen en te benoemen.
- manieren om kwesties rond solidariteit op school of in de omgeving te onderzoeken, aan te kaarten en als het kan er gevolg aan te geven;
- na te denken over de rollen die de overheid, middenveld en burgers kunnen spelen bij het bevorderen van solidariteit en rechtvaardigheid.

Leerinhouden in methodes en programma's	Activiteiten en ervaringen	
	Binnenschools	Buitenschools
<p>Kwink MB/BB Les 1: Positief communiceren als voorwaarde voor een veilige groep Les 3: Effectief oplossen van conflictsituaties Les 7: Je kunnen verplaatsen in een ander Les 10: Verantwoordelijkheid nemen voor eigen gedrag Les 13: Effectief een conflict oplossen met positief communiceren Les 17: Herkennen van signalen hoe de ander zich voelt Les 18: Accepteren van verschillen Circus 'ik' Emotiewiel</p> <p>Kwink voor burgerschap MB: Les 3: Iedereen is anders en gelijkwaardig Les 6: Bij ons thuis Les 13: Genderdiversiteit</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Gouden weken • Koningsspelen • Week tegen pesten • Sponsorloop • BOUW! Tutor lezen 	<ul style="list-style-type: none"> • Ossenbeemd • Wijkprojecten SJVV en Explosion • Ijsberenactie → Speuldries • Meedoen aan de regiotoernooien, handbal/voetbal • Samenwerking met de VO scholen

<p>BB: Les 3: Gelijke behandeling Les 6: Van huis uit Les 13: Genderdiversiteit</p> <p>Nieuwsbegrip Wekelijks een aanbod van nieuwe teksten die inspelen op actualiteit en waarin de bouwsteen identiteit regelmatig aan bod komt.</p> <p>Zaakvakken In de methode van de zaakvakken komen op het gebied van burgerschap, lessen aan bod die te maken hebben met solidariteit.</p>		
---	--	--

Hiermee is het aanbod voldoende dekkend.
Ontwikkelpunten/aanvullingen:

Bouwsteen 7: Digitaal Samenleven

Onderbouw primair onderwijs

In de onderbouw van het primair onderwijs beginnen leerlingen verschillende mediabronnen te gebruiken en ontdekken dat deze niet voor iedereen even toegankelijk zijn. Hiermee communiceren ze met anderen en zoeken en/of ontvangen ze informatie. Mediagebruik zal veelal spontaan en spelenderwijs plaats vinden, al dan niet op initiatief van de school. Gezien de complexiteit hiervan is de rol van volwassenen hierbij van groot belang.

Leerlingen leren:

- verschillende vormen van (media)boodschappen te (her)kennen;
- verschillende functies, primaire doelstellingen en de reikwijdte van media te herkennen;
- hun eigen mediagebruik (type, duur, frequentie) te onderzoeken;
- over de invloed van mediaboodschappen op hun leefwereld.

Leerinhouden in methodes en programma's	Activiteiten en ervaringen	
	Binnenschools	Buitenschools
<p>Kwink OB: Les 5: Kiezen met aandacht voor jezelf en de ander Les 9: Vriendschap en omgaan met sociale druk Les 15: Reflecteren op keuzen die door jou gemaakt zijn Emotiewiel</p> <p>Kwink voor burgerschap OB: Les 9: Mediawijsheid Les 11: Technologisch burgerschap</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Leerlijn presentatie (zie volledige leerlijn) • Bibliotheekprojecten • Gebruik chromebooks • Aandacht tijdens de Kwink lessen voor social media. • Thematisch werken in de onderbouw 	<ul style="list-style-type: none"> • Bibliotheekprojecten

Bovenbouw primair onderwijs

In de bovenbouw van het primair onderwijs krijgen leerlingen meer inzicht in het eigen mediagebruik en ontwikkelen ze een kritische houding ten opzichte van bronnen en informatie. Het bewustzijn van hoe media invloed hebben op beeldvorming, waarheidsvinding en identiteit, neemt toe. Leerlingen leren gevaren van mediagebruik te herkennen voor zichzelf en voor anderen en daarnaar te handelen: bepaalde media-uitingen vermijden of bij twijfel een volwassene inschakelen.

Leerlingen leren:

- dat bij digitaal communiceren ook omgangsregels gelden en kunnen deze toepassen;
- hun eigen mediagebruik te onderzoeken, zich bewust te worden van de gevolgen en van de ethische aspecten hiervan;

- de betrouwbaarheid van digitale informatiebronnen te onderzoeken en de verschillen tussen betrouwbare en niet-betrouwbare informatiebronnen te benoemen;
- de gevolgen van digitaal communiceren en discussiëren voor henzelf en voor anderen te onderzoeken;
- over verschillende vormen van media(boodschappen), de toegang daartoe en hun invloed op hun eigen leefstijl en die van anderen;
- zorg te dragen voor eigen digitale veiligheid en die van anderen.

Leerinhouden in methodes en programma's	Activiteiten en ervaringen	
	<i>Binnenschools</i>	<i>Buitenschools</i>
<p>Kwink MB/BB: Les 5: Kiezen met aandacht voor jezelf en de ander Les 9: Vriendschap en omgaan met sociale druk Les 15: Reflecteren op keuzen die door jou gemaakt zijn Emotiewiel</p> <p>Kwink voor burgerschap MB: Les 9: Mediawijsheid Les 11: Technologisch burgerschap</p> <p>BB: Les 9: Mediawijsheid Les 11: Technologisch burgerschap</p> <p>Nieuwsbegrip Wekelijks een aanbod van nieuwe teksten die inspelen op actualiteit en waarin de bouwsteen identiteit regelmatig aan bod komt.</p> <p>Zaakvakken In de methode van de zaakvakken komen op het gebied van burgerschap, lessen aan bod die te maken hebben met solidariteit.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Leerlijn presentatie (zie volledige leerlijn) • Bibliotheek projecten • Gebruik chromebooks • Aandacht tijdens de Kwink lessen voor social media. 	<ul style="list-style-type: none"> • Bibliotheekprojecten

Hiermee is het aanbod voldoende dekkend.
Ontwikkelpunten/aanvullingen:

Kwaliteit en bijsturing

Bijsturing

We evalueren regelmatig ons burgerschapsonderwijs. Dit doen we door de ontwikkelingen van kinderen in kaart te brengen. Op basis van deze gegevens sturen we ons onderwijs bij en stemmen we af op de actuele leerbehoefte. Eventuele knelpunten die hierdoor aan het licht komen worden meteen opgepakt.

We gebruiken hiervoor de volgende instrumenten:

- Evaluatie Burgerschap (jaarlijks);
- Quick scan Burgerschap (vierjaarlijks);
- Vragenlijst "Veiligheid leerlingen" (jaarlijks);
- WMK-vragenlijsten veiligheid

Kwaliteit

Om de twee jaar krijgt de school vanuit het bestuur een schoolbezoek. De ene keer is dit een visitatie op thema, de tweede keer is dit een audit. We bevragen de visitatiecommissie en de auditcommissie om het burgerschapsonderwijs op onze school te bekijken op de volgende punten:

- Waar ligt onze focus m.b.t. het thema Burgerschap?
- Welke doorgaande lijn is er zichtbaar in de school?
- Hoe maken we burgerschap zichtbaar in ons onderwijs?
- Hoe brengen wij de effecten van het burgerschapsonderwijs in kaart?

De antwoorden op deze vragen worden vastgelegd in de rapportage van het bezoek.

Achtergrondinformatie

<https://www.slo.nl/@19706/handreiking-burgerschap-funderend/>